

Hanna Wolff

Jézus, a férfi

Jézus alakja mélypszichológiai szempontból

IV. rész

Differenciált érzelmiség

(A „Gefühl” szót fordítottuk „érzelmiség”-gel, azzal a szándékkal, hogy ez a kifejezés foglalja magában az érzelem, érzület, érzelmvilág jelentéseket is. Mindezek együtt sem fejezik ki a Szerző által szándékolt sajátos jelentést, ezért annak bővebb meghatározását idézzük *Jesus als Psychotherapeut* [Jézus, a pszichoterapeuta] c. műve – Radius Verlag, Stuttgart 1978. – 148. lapjáról: „Az érzelem (érzelmiség) nem meghatódottságot, indulatokat, szentimentalitást stb. jelent, hanem a lét végső, konstruktív értékek szerinti, alkotói megformálásának képességét. Az érzelmiség nem valami puhaság, hanem valami határozottság, végső meggyőződés, amely magától kizárja a további vitát. Akkor lép akcióba, amikor az élet végső megoldásának aktusáról van szó, amikor minden pusztán intellektuális magyarázaton túl vagyunk.”)

Jézussal, a férfival kapcsolatban mélypszichológiai szempontból a legfontosabb és legközpontibb dolog még hátra van, nevezetesen annak megállapítása, hogy az „érzelmiség” az alapfunkciója, és hogy egész gondolkodása és cselekvése, beszéde és tevékenysége, egzisztenciájának össz-megvalósítása „differenciált érzelmiségről” árukkodik, méghozzá példaszzerű módon.

Természetesen nem az édeskés festmények és a bájoló prédikációk Jézus-képéről van szó. Hanem az evangéliumi beszámolók Jézus-képéről, amely szerint Jézus és az érzelmiség összetartozik. Jézus „szánakozott”, „részvétellel volt” (*szplankhnidzomai*), „megkönyörült”, „vádolta” azokat, akik nem akarták követni, sőt „sírt” miattuk. Jézus semmi mellett nem megy el „hidegen”, ellenkezőleg! Érzelmisége mindig elkötelezett, ő az érzelmi készség és az érzelmi részvétel férfija. Sosem ragad le valami csillapító szentimentalitásnál, beleérzése, együttérzése, együtt érző

együttlészenvedése mindig érzelmi aktivitással válik. Mindenütt segít, helyrehoz, megment, ahol azt látja, hogy értékek csorbát szenvednek, létükért küzdenek vagy veszendőbe mennek. Érzelmi részvétele nem üres, hanem „irányított funkció”, együttérzése „akarati cselekvés”, beleérzése spontán módon válik tette és „akcióvá”.

Hogy megértsük a férfi Jézust és az érzelmiséget, minden olyan gátlást fel kell oldanunk, amely az effajta megértést lehetetlenné teszi. Ilyen gátlás rejlik mindenekelőtt a Nyugat szellemi-pszichológiai klímájában, amelyben minden érvényesülhet, csak az irracionális, az érzelmiség és a titok nem. A logika uralmának e világában minden lelki jelenség „mechanizmusok” forgatagává válik. Ez a világ „frigid” férfiakat és nőket „termel”, akiknek a frigiditása pszichikai befogadóképtelenségükben áll. Mivel azonban az érzelmiség és a recepticitás nem választható szét, a férfi és női frigiditás ezen helyzetében kevés kilátás van arra, hogy igazságosan bánjanak a férfi Jézussal és speciális érzelmiségével.

De a szóban forgó gátlásokat nemcsak ilyen általánosságban kell jellemeznünk. Van egészen konkrét nevük is. *Főként két gátlást kell áttörni*: az egyik a férfiasság örületének pszichológiája, a másik a nőiesség örületének pszichológiája. Ha ez az áttörés sikerül, akkor már nem kínos vagy kényelmetlen Jézusra és az érzelmiségre gondolni.

1) *A férfiasság örületének pszichológiája* legjobban egy kitűnő művön szemléltethető: *Julius Evola* A szexus metafizikája c. könyvében, amelyben lényegileg a nőtől való megszabadulásról van szó. Evola koncepciója az „abszolút férfiség” és az „abszolút nőiség” eszméi szerint tájékozódik, e két éppoly irracionális, mint inflatorikus (= csődbe vivő) lidércfény szerint. Lidércfények ezek még mint eszmék is. A megvalósítandó ideák az első esetben a harcos és az aszkéta, a második esetben a szerető és az anya. (S

mindez a legújabb kor egyik mértékadó művében!) A kettő, a férfi és a nő között ugyanis áthághatatlan szakadék tátong... Állítólag már Ágoston ezt mondta: *Mulier facta non est ad imaginem Dei* (= Az asszony nem Isten képére teremtett)... A természetiség, az emocionalitás és az érzelmiség az, ami a nőt megfosztja mindentől, ami az ún. „tisztá” vagy „magasabb léthez” kapcsolná.

Mit jelent itt az a hátborzongató, félelmetes érzelmiség, amellyel a nő állítólag egyszerűen azonos? *Az érzelmiség itt: kiszámíthatatlanság, örvénylő affekció* (= indulat, szenvedély), értelem nélküli állítások, zavaró értelmetlenség, alacsonyabb rendű kötöttségek, „örökké vak természet”. És miért jelenti mindezt az érzelmiség vagy a nő? Mert a férfi így rendelkezik. Ez a jelenség: az integrálatlan anima filozófiai és pszichológiai rendszerré emelve. Ez a férfiasság örületének legtisztább esete. (Ráadásul egészen modern formában...)

Mindezzel azonban még csak félig világítottuk meg a helyzet tragikumát. A probléma másik oldala: Mi lesz a nő pszichikai sorsa a férfiasság örületének uralma alatt?

A nő évszázadokon át ki volt téve a férfi projekcióinak: *a férfi folyamatosan kivetítette* fejletlen, primitív animájának képét a konkrét nőre. Ezeknek az uralkodó projekcióknak a szétmorzsoló túlereje hatására *a (konkrét) nő „introjiciálja” (belevetíti önmagába) a primitív nőideált*, amellyel folyamatosan találkozik, s végül annak tartja magát, aminek lennie „kell”, vagy amivé a kényelmes férfimegegyezés szerint lennie szabad. Infantilisnek megtartott animusza értékessé és drágává válik számára. Ezt az animusz-fejletlenséget, amelyben tartják őt, a legdrágább igazságként védelmezi, azaz: tökéletesen áldozatává válik a primitív nőiesség örületének.

2) *A nőiség örületének pszichológiáját* az amerikai Betty Friedan leplezte le korszakalkotó, azonos

című könyvében. Konkrétan megmutatja, mely erők hatnak oda, hogy fenntartsák a nő „apatikus, önállótlan, infantilis, céltalan lényegiségét”, amely „igazi sajátosságának” megfelelően a lakásra, a férfira és a gyerekekre korlátozza őt.

Ebben a helyzetben a nő azt veszi észre, hogy ténylegesen „haladó elembertelenedésbe” vitték bele. Rémulten látja, hogy „akik alkalmazkodtak, akik konfliktus vagy szorongás nélkül az otthon korlátozott világában élnek, azok eljátszották saját én-jüket. Megvilágosodik előtte, hogy „státuszszimbólumai” eddig csak a többiek voltak, a férfjuk, a gyerekeik stb., ám az is, hogy katasztrofális, destruktív módon „egyszerűbb mások által élni, mint az embernek önmagának lennie”. Ezt a *mások* által élést azonban nem akarja többé, *saját* létének elemmentáris akarásával nem akarja többé. Immár: „Amint a férfi számára, úgy a nő számára is egyedül az alkotói munkán keresztül vezet az út önmagához.” És ő is ezt az utat akarja járni.

B. Friedan azonban azt is tudja, hogy az animusz-frusztrált nő, aki nem más, mint „eljátszott Én”, éppen nem hat segítoen, ápolóan és alkotóan, még a neki kiutalt legszűkebb körben sem. „Eljátszván” önmagát (vagyis a neki szánt szerepet), „eljátszó” és destruktív módon hat köröskörül. A hírhedt „házaszszyoni fáradtsággal” kezdődik a dolog, aztán egyre kevésbé válik képessé az emberiség erősebb érzelmeire, végül képtelenné válik a szerelemre és az orgazmusra. *Mint nő frusztrálja a férfiakat, mint anya impotenssé teszi a fiait.* A valóság tehát ez: A nőiesség örülete egyre nehezebbé teszi a nők számára, hogy igazolják nőiességüket, a férfiak számára pedig, hogy valóban férfiak legyenek. A nő primitívtségben tartásának pszichológiai következményei súlyosan visszahullanak magára a férfira. Azzal, hogy a primitív érzelmiséget emeli pajzsra, saját anima-fejlődését teszi lehetetlenné, és önmagát fosztja meg a teljes férfiasságtól.

Valaki ellenvethetné, hogy mindezt kissé szélsőségesen látjuk. Valóban? Hiszen, amint mondják, lehet találni nőket jelentős pozíciókban, orvosként, jogásként, államügyészként, kormánytanácsadóként stb. De hol van tipikus hozzájárulásuk szakterületükhöz, amely megfelelné az egzisztenciamegvalósítás női módjának? Hol van az egészen sajátos és tipikus női hozzá-

járulás a modern kultúrához? A nő többnyire még mindig azzal akarja bizonyítani a létjogosultságát, hogy ugyanazt teszi, vagy lehetőleg jobban teszi, mint amit a férfi tesz. Pedig „ha a nők továbbra sem értenek többet emancipáción, mint a férfiszerepek átvételét, akkor bizonyára elvesztünk. Ha a nők nem alkotnak ellensúlyt a férficselekvés vakságával szemben, akkor az agresszív társadalom egyre fokozódó sebességgel száguld örült végzete felé” (G. Greer).

A férfi Jézus *semmilyen férfiassági örületet nem ismert a maga részéről*, és ennyiben megtörte a férfiak szolidaritását. Ez akkoriban végzetessé vált, de még ma sem hoz számára szimpátiát a férfikollektívum részéről. Am a férfi Jézus *éppígy megtagadott minden nőiességi örületet*, amit a mai átlagnők kollektívuma súlyosan zokon venne tőle, ha átlátná ezt a tényállást. Ily módon a férfi Jézusnak kevés esélye van arra, hogy megértsék.

Bárhogyan legyen is, Jézus az érzelmek férfija. Pszichikai főfunkciója az érzelmiség. Ezt egy rövid vallástörténeti összehasonlítás is világossá teszi, amelyet Buddhára és Mohamedre korlátozunk. *Buddha* kifejezetten gondolkodó típus, amelynek első segédfunkciója az intuición. Bizonyít, és logikai következetességre ösztönöz. Odavezet, ahol az embernek az ő premisszáit követve el kell jutnia a helyes eredményre, amelyre eleve el akart vezetni, ti. hogy minden folyékony, semmi sem állandó. Közben tulajdonképpen nem a konkrét világ lebeg a szeme előtt, hanem az a valami, amit ő belülről értelmezve meglát. *Mohamedet* ellenben – mint egyfelől a harc és az önérvényesítés férfiat, másfelől az őt mértékadóan meghatározó belső látást – extrovertált intuiciónos típusként kellene jellemezni.

Pszichológiailag nyilvánvalóan tökéletesen más a helyzet *Jézusnál*. Ő az introvertált érzelmi típus képviselője. Azok az értékek vagy mértékek, amelyeket belülről meglát, spontán módon „fletikus” (= tétel-szerűen állított) kijelentésekké válnak nála. Ő a belülről forrászó ősjelenségek férfija. Ami igaz, azt kimondja, nem törődve azzal, milyen következményekkel jár az rá nézve.

Pontosabban szemügyre véve a dolgot: *Miféle érzelmiséget észlelünk Jézusban?* Milyen funkciómódjai vannak ennek a sajátos érzelmiségnek? Ezt akarjuk most

meghatározásszerű rövideggel elmondani.

1) *Jézus érzelmisége „spontán”*. Nem kell előzetesen rábeszélnie magát az érzelmi készségre és aktív érzelmi részvételre. – Ennek ellenkezője a spontaneitásában megrövidült, reflektált érzelmiség lenne, amelyre az ember elhatározza magát – a törvény, a tekintély, az elkerülhetetlenség, a humanitás vagy a hasznosság kedvéért/okán. Az effajta funkcióból vagy akcióból hiányzik az eredetiség, többnyire egy kicsit, vagy éppen teljesen későn érkezik.

2) *Jézus érzelmisége „biztos”*. Különösen ebből lehet fölismerni, hogy az érzelmiség a főfunkciója. Mert ez minden főfunkción ismertetőjegye: ha valóban akadálytalanul működik, akkor az ember biztosnak érzi magát. – Az ellenkezője az ingadozás, habozás, aggályoskodás lenne. Jézusnál semmi ilyet nem találunk. Megkérdőjelezi azt, ami addig érvényes volt, újat állít annak helyébe, és ezt abszolút biztos módon teszi. Azzal a pszichológiai eszközzel dolgozik, amely legjobban szolgálja őt, mivel ténylegesen rendelkezésére áll. Vallási szempontból ezt a biztonságot újszövetségi kifejezéssel így mondták: „teljhatalommal cselekedett.”

3) *Jézus érzelmisége „differenciált”*, tehát genuin, azaz igazi vagy tiszta érzelmiség. – Az ellenkezője (amikor az „érzelem” csak fedőneve egy csomó autonóm komplexusnak – pl. a férfiassági örületnek vagy a nőiességi örületnek –, ösztönnek, agressziónak, szentimentalitásnak) a „kevert” zavaros, tisztátalan érület. A kérdéses jelenségek e zagyvalékából „differenciálódott ki” (= finomodott ki), úgyszólván „kifacsartott” a tiszta érzelmiség. Így keletkezik – újszövetségi nyelven szólva – a „tiszta szív”, amely „minden gonoszságot” levetett. Jellemző módon Jézus épp ezt a szívet nevezi „boldognak” vagy „szerencsésnek”.

4) *Jézus érzelmisége „nem azonosult a külső kollektívummal”*. A „külső kollektívum” az általános alany („az ember”), a közvélemény, a külső konvención világa. Szabad, sőt kell hozzá „alkalmazkodni”, de nem szabad azonosulni vele. Ha ez bekövetkezik, akkor az embert elnyelte a kollektívum, az ember megszűnik személy vagy individualitás lenni. Többé nem „minden dolgok szabad ura” (Luther). – E funkción ellenkezője a tömegemberré nivellálódás. Aki ilyenné vált, az nem látja többé olyannak a reali-

tást, amilyen, hanem már csak a saját, immár kivetített, integrálatlan belső világával találkozik, és a realitást szubjektivistá módon mindennel és bármivel összekeveri. Hogy Jézus mennyire szükségét érezte ez ellen harcolni, két fejezettel később látjuk majd („A kollektív árnyék”).

5) *Jézus érzelmisége „nem azonosult valamiféle belső kollektívummal”*. A mammon, a törvény, a nőiség leértékelése, a tekintély vagy a nyilvános érvényesülés stb. ugyanis belső dominánssá és determinizmussá válik. S az ember aztán a dolgoktól, ideológiáktól, apjától-anyjától vagy bármitől való belső függése szerint értelmezi a külvilágot, cselekszik vagy reagál. – A jézusi érzelmiség funkciómódjának ellenkezője az, amikor a fegyelmetlen emocionalitás és effektivitás, vagy a belső infantilitás uralkodik az emberen. Ha Jézus szidja is a farizeusokat, megtisztítja a templomot vagy élesen kikel a képmutatók ellen, nem dühből, nem indulatból vagy lázadásból cselekszik, hanem megmarad nem-azonosultnak, és ezért feltétlenül fölényben is marad ellenfeleivel szemben.

6) *Jézus érzelmisége „differenciáló”*. Mivel ez az érzellem maga is differenciált, ezért képes másokkal szemben is differenciálni. – Ennek ellentéte a sematikus viselkedés lenne. Jézusnál azonban nem találkozzunk sémákkal, modellekkel vagy elvi merevségekkel; ő nem a megváltoztathatatlanágukban gyilkos maximák, hanem az alkotó rugalmasság embere. Nem híz mindent egy kaptafára, hanem mivel maga is individuálisan differenciált, képes másokkal szemben individuálisan differenciálni avagy személyesen eljárni. Nincsenek sztereotip válaszai. Ritkán hallják tőle az emberek azt, amit várnak, vagy amiről úgy vélik, kiérdemelték. Igen gyakran kapja vagy tapasztalja a zavarban lévő, kétségbeesett, elbizonytalanodott ember azt, amire legmerészebb álmaiban sem mert gondolni. Mivel beleérzéssel képes differenciálni, ezért nyilvánul meg vele szemben az alapvető bizalom: „Ha valaki, hát ő az, aki megért minket!”

7) *Jézus érzelmisége „érezk az értékek iránt”*. Ebben jut kifejezésre tiszta érzelmiségének legbensőbb lényege. A valódi érzellem mindig valamilyen maximális vagy minimális értéket vesz körül „játszadózva”. – Ennek az ellentéte, az értékközömbösség bármiféle érzelmiség végét jelenti, amint ezt újabban a hullákon átázoló ideológiákon

lehet különösen jól megfigyelni. Az érzellem azonban mindig „egyfajta belső értékelés”; „az érzés a dolgok értékét közvetíti az érzelmi színezet révén”, ahogyan *C. G. Jung* is hangsúlyozza. Innen van Jézusban a minden ideiglenességet gyorsan túlhaladó közvetlenség, a józanság és a kritikusság, a kompromisszum nélkülség. Az embereket a legértékesebb oldaluk felől nézi, végső önértékükben szólítja meg őket, nevezetesen istenképiségükben: értékorientált együttérzése erre irányul sürgetően és magabiztosan.

8) *Jézus érzelmisége „értékalkotó”*. A történelmi események értelmében vett új értékeket teremt. Értéket állító érzelmiség ez, amely „axiológikus thetikaként” valósul meg. (Axiológikus: az *axiológia* az önmagukban – minden egyébtől függetlenül – tekintett értékek természetének vizsgálata; *thetika* a tantételekről vagy dogmatikai tanokról szóló tanítás.) Ez konkrétan az üdvös isten- és emberképről szóló következő fejezetben mutatkozik majd meg. Mint effajta érzelmi típus, Jézus valóságos újító. Nem csupán restaurátor, aki a bűn által keletkezett kárt reparálja, amint a „reparációs krisztológia” sokáig vélte. Nem csupán a fennálló következményeket radikalizálta. A radikalizálás nem az alkotó ember ügye, hanem a szélsőségesé. Jézus valódi újító volt, eredeti felfedező, ráadásul felfedezéseinek és újításainak mintaszerű megvalósítója. Pszichológiailag nézve tiszta vagy differenciált, egyébként zseniális intuícióval párosult értékérzete tette őt ilyenné.

9) *Jézus érzelmisége „mindent átfogó”*. Helyesen érzik ezt azok, akik mostanában újra fel akarják fedezni a „kozmosz Krisztust” (*A. D. Galloway, J. Sittler*); korábban épp ilyen helyesen sejtették azok, akik „pantokrátort” csináltak belőle. Jézus érzelmi funkciója nem kicsi és szűkös, hanem tágas és átfogó. A mezők liliomait, az ég madarait, a gyerekek vidám gagyogását mint a földi lét (= Isten világa) pozitív voltának „bizonyítékait” nevetségesen könnyű cáfolni; de mindezek egyszerűen nagyszerű, megragadó tanúbizonyosságai annak az érzelmi funkciónak, amely egyetemessé tágult, és ezért végül is átfogja a lét teljességét.

Jézusnak ez a kozmosz tágasságú, alkotó érzelmi részvétele mindannyiunkat alapvetően arra emlékeztet, hogy végső soron teljesen hiábavaló értékeket tagadva, két-

ségbe vonva vagy bármi módon elismerve/el-nem-ismerve tovább spekulálni a Létről és az Egzisztenciáról. Mert ebben a drámában a legfontosabb figurák mi magunk vagyunk, vagyis: az a teremtő módon értékmegetláló, értékeket ismerő, értékállító magatartás, amelyet mi magunk gyakorlunk, amelyre belülről szabadok vagyunk vagy nem vagyunk. Az újkorban erre különösen *A. Schweitzer* szólított fel minket. Rámutatott, hogy a világ szemléléséből nem jön létre világnézet, a fizikából nem keletkezik etika, és a biológiából nem következnek semmilyen erkölcsi vagy metafizikai norma, bármilyen kitaróan jellemezze is a nyugati gondolkodást ez az elvi tévedés. Az etikai vagy metafizikai világnézet létrejötte szempontjából más, „belülről jövő”, elementáris erők és motívumok a döntőek.

Az az érzellem/érzelmiség, amellyel a világot átöleljük, dönt a rendelkezésünkre álló világról, ti. arról, hogyan valósítjuk meg benne egzisztenciánkat. Jézus pozitív érzelmi részvétele – amely egyetemesen értékorientált tapasztaláskészséggel azonos – az a pszichológiai győzelem, amely legyőzi a világot.

Végezetül még egyszer hangsúlyozni kell, hogy egy kivételesen introvertált személyiség érzelmi funkciójáról beszéltünk ebben a fejezetben. Egy extrovertált személyiség érzelmi funkciója egészen másfajta jellemzést kívánna meg.

Mindenesetre világossá válhatott, mennyiben különbözik Jézus érzelmisége attól, amit a modern világban az érzellem szó takar. Az egyik, ami nehezé teszi, hogy megállapítsuk, mit jelent Jézus érzelmisége, az, hogy a német (és a magyar) nyelv nem rendelkezik a „tiszta, differenciált érzellem” megfelelőjével. Az „érzellem” szóhoz az általános felfogásban valami homály, bizonytalanság, szentimentalitás és mindenekelőtt a pusztá szubjektivitás ódiuma kötődik. De ha nem találunk is jobb szót, kézzelfoghatóvá vált, hogy itt mindezeknek épp az ellenkezőjére gondoltunk.

A továbbvivő kérdés: Mit ér el, mit visz végbe Jézusnak az ily módon analizált érzelmi funkciója? Mit indít útjára alkotó, értékeket teremtő módon? És ezt a kérdést a mozgató középpontra, Jézus istenképére való tekintettel akarjuk majd megválaszolni (a 6. részben).